

A fiatal nemzedék problémái

Különös könyv.

Műfaja meghatározatlan.

— Regény?

— Főhőse? — az ifjú generáció, amely — a szerző szerint — mindenkor szemben állt az öregekkel, és ez a szembenállás a fejlődés egyik fő mozgatója.

— Cselekménye? — a történelem sodró eseménysora, vagy inkább az ifjú nemzedéknek azok a válságai és nekilendülései, amelyek a sorsdöntő történelmi eseményeket nyomon követték — legalábbis azóta, hogy a manufaktúrális termelés kialakulásával a munkamegosztás az emberi személyiséget egyre jobban szétzúzza, és az ifjak — tudatosan vagy ösztönösen lázadva — személyiségük szabadságáért, a személyiség integritásáért szállnak harcba, bocsátkoznak veszélyes kalandokba, pusztítják a személyes szabadság vélt vagy valós ellenségeit vagy — önmagukat.

— Szerkezete? — nem események egymásutánjából épül, hanem olyan absztrakt fogalmak láncolatából, mint: generáció, szentimentalizmus, nihilizmus, expresszionizmus, elveszett illúziók, elvesztett valóság, vákuum, család, szerelem, munka, szabadság, európai perspektívák stb.

Sodró, lenyűgözően érdekes, nem lehet letenni.

De nem regény.

— Esszégyűjtemény?

A sok elméleti kérdés társadalmi, filozófiai, történelmi, olykor esztétikai megközelítése valami ilyenre utal. A dokumentáló adatok, statisztikák, idézetek tudományos igényt jeleznek. És mindez egy logikus egészet alkot. Mert minden probléma a régebbi s a közelebbi múltból csak azért kerül elő, hogy megvilágítsa a jelent, magyarázatot adjon a ma megértéséhez.

— Társadalomrajz? — Korrajz? — Kór-rajz?

Mindez együtt: korunk legfejlettebb nyugati országainak társadalmi struktúrája is felrajzolódik benne, de csak azért, hogy a fiatal generáció körében mutakozó egészséges és főként kóros tünetek magyarázatát adja. Az ifjúsággal foglalkozik elsősorban.

— Pedagógiai mű tehát?

Az is. Hisz az ifjaknak szól az ifjúságról, okulásul, s hogy valami távlatot rajzoljon a fejlett iparú nyugati országok fiataljainak: konformistáknak, közönyö-

söknek, „halbstark“-oknak, „hipster“-eknek egyaránt.

Tudós, szellemes író, finom ízlésű esztéta szól az olvasóhoz e műben.

A prologusban egyenesen az ifjakhoz fordul. Az ünnepi szónoklat patétikus hangján kezdi: „Tisztelt ifjú választók! Ha látom önöket, akik életrevalók, munkaszeretők, beilleszkednek a társadalomba, akiknek a fejében nincsen nyakatekert ideológia, hanem... megbízható ideálok..., siker, hivatás, saját otthon..., családi boldogság...” De az ellentmondások már itt jelentkeznek, mert a kipontozott helyekre beiktatja a felnőtt nemzedék szavát, s ezzel így alakul a „szónoklat”... nincsen nyakatekert ideológia, hanem... egy lemezjátszó..., megbízható ideálok..., benzingázok..., siker, hivatás, saját otthon..., táskarádió..., családi boldogság..., fűszerezve strip-tease-zel...” És folytatódik a jellemzés: „motoros barbárok, trogloditák, brutálisak, kíméletlenek, nagyvárosi hunok, szabadok... a lelkiismerettől, értelem és cél nélkül.” — „Egyéniségek vagytok! — sorozatban gyártva... jól fejlett izomzat... fejletlen tudat... a jóléti állam termékei.” — „Mj lesz belőletek? — Még nem tudjuk. Talán semmi említésre méltó. Talán a világ vége. Talán az ész győzelme? Vagy pedig...?”

És erre a nyitva hagyott kérdésre igyekszik választ adni egész művével a szerző. A ma s még inkább a holnap megértése végett a múltba nyúl. A mű három nagy fejezetéből az első ezt a címet viseli: „Az 1770—1945 közötti nemzedék.” Azt fejtí ki benne, hogy az apák és fiak között mindig volt összeütközés, de generációk harca csak a kapitalizmus kialakulása óta: „Minél jobban meggyorsul a technika, az ipar, a városi életmód folytán a társadalom előrehaladása, annál világosabban bontakozik ki a nemzedékek közötti különbség. A fiúk lázadása az elavult életformák, gondolatok és előítéletek ellen szorosan összefonódik az osztályok harcával.” (15. l.) Ebből az alapvető megállapításból kiindulva az érzéketlen régi elleni lázadásként fogja fel a szentimentalizmust (Werther-komplexum), Byron nemzedékének féktelen szenvedélyességét, Rimbaud generációjának nihilizmusát s a XX. század izmusait. Ezután a háború utáni nemzedék rajzát adja igen részletesen, mélyreható

elemzést nyújtva pozitív és negatív vonásaikról egyaránt. A „halbstarkok” és „hipsterek” esztelen lázadásainak társadalomellenes cselekedeteinek okát abban látja, hogy a mostani felnőtt nemzedék a háborúk gaztetteivel, vagyonsterző „biztonságos jövőjét” megalapozó kapzsiságával elvesztette minden hitelét fiai előtt; kiüresedett ez az ifjúság, s az elveszett eszmények helyébe nem kapott semmit. És ez csak tetézi azt a folyamatot, amely a kapitalista termelés velejárója, amely a munka differenciálódásával egyre fokozódik: az elidegenülést. Emellett a „szórakoztató nagyipar” (mozi, televízió, rádió) készen adja az uniformizált szórakozást, ami elszóktatja a fiatalokat a gondolkodástól. Ezzel együtt jár a kiüresedés és az unalom, ami olykor esztelen és féktelen tombolásba csap át.

Aggasztó, hogy az unalom nemcsak a henyélő és tehetetlen kispolgárok élménye: a munkásifjaké is, de ez nem a szabad időből ered, mint sok szociológus feltételezi, hanem „... a szétdarabolt munkafolyamatból, az embert ki nem töltő, ki nem elégtítő munkából sarjad ki.” (106. l.)

A mai nyugati fiatalságot valami hűvös tartózkodás is jellemzi, ami tiltakozás a pátosz, a frázis, a képmutatás ellen, vágy az őszinteségre, elhatárolódás az apák világától, az agitáció nagy szavainak, széles gesztusainak világától.

Megmutatja a család, a szerelem válságának jelenségeit, s a diákok és fiatal munkások életstílusát, felfogását is.

A *távlatok* c. harmadik fejezetben a munkáról, a szabadságról elmélkedik érdekesen, nem egy helyen vitatható, de többnyire nagyon megszívlelendő módon. „Az ember a körülményeket, melyek for-

málják, átformalja. Ez a céltudatos aktivitás, az a képesség, hogy a világot megváltoztassa, hogy lényének megfelelővé alakítsa, ez emeli az embert a természet fölé.” (234. l.) Megállapítja, hogy az átlagos ifjak, a többség magatartása az alkalmazkodás. „Am a »dühös fiatalok« maroknyi kisebbsége alkotja azt a magot, amely körül a jövő kristályosodik... A lázadásban a holnap talán döntő szerepet játszó típus érlelődik ki.” (235. l.) Keresi a jövő perspektíváit, és ezek felrajzolásához őszintén feltárja a fiatalság közönyének, unalmának, a „dühöngők” céltalan cselekedeteinek okait.

Hogy a fiatal nemzedék hinni tudjon valamiben, ahhoz az idősebbek világának kell visszanyernie hitelét. — „Az öregek közül sokaknak nehezére eshet, hogy régi formulákat új realitásokon ellenőrizzenek, s ha ezek ellentmondanak egymásnak, akkor ne a realitást töröljék el, hanem a formulát javítsák ki. A fiatalok eddigi bizalmatlansága minden ideológiával szemben talán helyet ad majd új felismeréseknek, amelyek (mint minden tudományban) a régi formulákat részben igazolják, részben módosítják, részben mint téveseket sutba dobják. A fiatal nemzedéknek egy élcsapata újból felfedezi majd a valóságot, s magára vállalja a felelősséget Európa fejlődéséért.” (252. l.)

— Mi lesz belőletek? — ismételhetnének a prologus kérdését. Vagy ne kérdezzünk, hanem reméljük a nagyon alapos elemzést végző szerzővel együtt, hogy ezzé, a felelősséget ilyen széles körben is vállaló generációvá fejlődnek a nyugati országok most még nagyon talajtalan ifjai is? (*Gondolat Könyvkiadó, 1964.*)

OROSZ SÁNDOR